

Przewodnik Spółdzielczy

Podstawowe wiadomości z zakresu spółdzielczości

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU, HANDLU I ŻEGLUGI

LONDYN, 1944.

Przewodnik Spółdzielczy

Podstawowe wiadomości z zakresu spółdzielczości

WORLD LEAGUE OF POLES ABROAD,
ŚWIATOWY ZWIĄZEK POLAKÓW Z ZAGRANICĄ,
28, BEAUFORT GARDENS, S.W.8,
ENGLAND.

SN
ze zbiorów
STANLEYA NAJA

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU, HANDLU I ŻEGLUGI

LONDYN, 1944.

SUPERIOR PRINTERS Ltd.

— Drukarnia Polska —

11-13 New Road, London, E.1

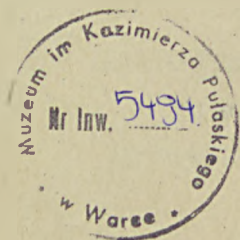
PRZEDMOWA

Brak dostępnej literatury spółdzielczej na emigracji dla ludzi interesujących się zagadnieniem spółdzielczości, skłonił nas do wydania niniejszej broszury.

Pragniemy w niej na tle ogólnych informacji o Polsce podać w najtreściwszym skrócie szereg podstawowych, najistotniejszych i niezbędnych wiadomości z zakresu spółdzielczości, a więc jej podstaw ideologicznych i prawnych, organizacji międzynarodowej tego ruchu, dorobku organizacyjno-gospodarczego spółdzielczości w Polsce itd. oraz praktyczne wskazówki zakładania spółdzielni.

Ponieważ streszczone tu zagadnienia są w szerszym ujęciu przedmiotem "Urlopowych Kursów Spółdzielczych w Londynie", pragniemy, przez tę broszurę umożliwić tym, którzy kurs ten przeszuchali, przypomnienie przerobionego materiału, wszystkim zaś innym, którzy zamierzają na kurs się zgłosić lub też z różnych przyczyn odbyć go nie mogą — dać możliwość ogólnego zapoznania się z zagadnieniami spółdzielczymi.

Nade wszystko pragniemy, by broszurka ta stała się "Vademecum" spółdzielcy.

OGÓLNE WIADOMOŚCI O POLSCE

Przed wybuchem wojny obecnej Rzeczpospolita Polska obejmowała 390 tysięcy kilometrów kwadratowych (150 tys. mil kwadratowych). Obszar ten, odzyskany z terenów okupowanych przez Rosję, Niemcy i Austrię, obejmował zaledwie około 50% terytorium, będącego w polskim posiadaniu przed rokiem 1772.

Polska zajmowała pod względem obszaru szóste miejsce w Europie. Jej sąsiadami byli: Niemcy, Czechosłowacja, Rumunia, Z.S.R.R., Lotwa i Litwa. Na mocy specjalnego traktatu międzynarodowego z Polską połączone było Wolne Miasto Gdańsk.

Długość granic Polski wynosiła około 5550 kilometrów w czym 140 km. granic morskich (Morze Bałtyckie).

Ludność Polski wynosiła około 35 milionów, stawiając Polskę pod tym względem na szóstym miejscu w Europie. Gęstość zaludnienia wynosiła 90 osób na kilometr kwadratowy. Przyrost naturalny wynosił 370 tysięcy rocznie.

Pod względem zatrudnienia ludność dzieliła się: rolnictwo 61%, przemysł i górnictwo 19%, handel i transport 10%, wolne zawody i różne 10%.

Podział ludności pod względem narodowościowym: Polacy 69%, Ukraińcy 14%, Żydzi 9%, Białorusini 3%, Niemcy 2% i inni 3%.

Podział administracyjny Kraju: 17 województw, w czym sześć województw centralnych (M. St. Warszawy, Warszawskie, Łódzkie, Kieleckie, Lubelskie, Białostockie, cztery województwa wschodnie (Wileńskie, Nowogródzkie, Poleskie, Wołyńskie), trzy województwa zachodnie (Pomorskie, Poznańskie, Śląskie), cztery województwa południowe (Krakowskie, Lwowskie, Stanisławowskie, Tarnopolskie), 264 powiatów, 3195 gmin wiejskich, 611 miast.

Wśród 14 największych miast Polski (powyżej 100 tys. mieszkańców) Warszawa (stolica) zajmuje pierwsze miejsce z ludnością 1,3 miliona, dalej idzie Łódź (Polski Manchester) z 670 tys. mieszkańców, Lwów z 320 tys. mieszkańców, Poznań z 270 tys., Kraków z 260 tys., Wilno z 210 tys., Bydgoszcz z 140 tys., Częstochowa z 140 tys., Katowice z 135 tys., Sosnowiec z 130 tys., Gdynia z 120 tys., Lublin z 120 tys., Chorzów z 110 tys., i Białystok z 107 tys.

Polska posiadała 27 szkół akademickich, 2202 szkół średnich, 2796 szkół zawodowych, 28722 szkół powszechnych i 1651 przedszkoli.

CELE I ZADANIA SPÓŁDZIELCZOŚCI

Na przełomie wieków 18-go i 19-go Anglia była widow-
nią gwałtownych przemian gospodarczych, zwanych "rewolu-
cją przemysłową". Wprowadzenie maszyn i utworzenie
wielkich przedsiębiorstw przemysłowych doprowadziło do
ostatecznego upadku ustroju opartego o cechy w miastach
oraz o średnie i małe gospodarstwa rolne na wsi. Zatrzyum-
fował nowy system gospodarczy — ustrój kapitalistyczny.
Hasłem tego nowego systemu stało się współzawodnictwo w
osiągnięciu jak największych zysków przez przedsiębiorców
za wszelką cenę z pominięciem istotnych potrzeb ludności.
Sprawdziło to w wyniku warunki pracy i płacy rzesz ro-
botników przemysłowych do poziomu nędzy. Odpowiedzią
na to była samoobrona tych rzesz na gruncie politycznym i
gospodarczym. Jednym z przejawów samoobrony gospodar-
czej świata robotniczego stała się spółdzielczość. Była to or-
ganizacja, oparta na zasadach współdziałania, podyktowana
przez instynkt samozachowawczy zainteresowanych robot-
ników i przez nich samych powołana do życia w celu popra-
wy bytu gospodarczego swych członków.

Hasła wielkich działaczy społecznych, jak Robert Owen,
William King i G. J. Holyoake stworzyły podłoże ideowe dla
akcji 28-miu tkaczy z miasteczka Rochdale w pobliżu Man-
chester, ośrodka przemysłu włókienniczego. Tkacze ci zbie-
rali w ciągu kilku lat swe drobne groszowe oszczędności (po-
czątkowo po 2d tygodniowo), aby wreszcie w grudniu 1844 r.
po uskładaniu w ten sposób £ 28. — przystąpić do otwarcia
pierwszej spółdzielni pod nazwą "Spółdzielnia Sprawiedli-
wych Pionierów w Rochdale".

Wypracowane przez założycieli metody pracy zdały w
następnych latach swój egzamin praktyczny i stanowią dziś
podstawowe zasady ruchu spółdzielczego w całym świecie.

Zasady te zostały dokładnie ujęte i wprowadzone do
statutu Międzynarodowego Związku Spółdzielczego na mo-

cy uchwały Kongresu (Zjazdu) tego Związku w Paryżu w r.
1937 — i od tej pory obowiązują organizacje spółdzielcze
wszystkich krajów, stanowią one razem

"7 ZASAD ROCZDELSKICH":

1. Otwarte członkostwo.

Dostęp do spółdzielni otwarty jest dla każdego bez
względu na płeć, wyznanie, narodowość w przeciwień-
stwie do prywatnych spółek, gdzie ze względu na czyn-
nik zysku osobistego ilość uczestników jest zwykle zgó-
ry ograniczona. Czynnikiem podstawowym ruchu spół-
dzielczego jest jego masowość.

2. Ustrój demokratyczny (1 członek — 1 głos).

Bez względu na ilość posiadanych udziałów każdy czło-
nek spółdzielni ma tylko jeden głos i każdy z członków
ma prawo decydować swym głosem o losach spółdziel-
ni. W prywatnych przedsiębiorstwach ilość głosów za-
leżna jest od wielkości posiadanego kapitału; często-
kroć posiadacz największego kapitału w spółce decy-
duje o jej losach.

3. Udział członka w nadwyżce proporcjonalny do jego świadczeń na rzecz spółdzielni.

Wielkość zakupów członka lub rozmiar jego pracy albo
innych świadczeń na rzecz spółdzielni decyduje o stop-
niu jego udziału w osiągniętej nadwyżce (zysku).
Uczestnik spółki prywatnej bierze udział w jej zyskach
w zależności od wielkości wniesionego przezeń kapitału
do spółki, choćby nawet nie wnosił do niej żadnej pra-
cy lub innych świadczeń osobistych (kapitał pracuje
za niego).

4. Ograniczone oprocentowanie udziałów.

Jest to wyraz dążności do wyeliminowania zysku od ka-
pitału z organizacji spółdzielczej; skutek tego ogra-
niczenia udziałów w spółdzielni sprawdza się raczej
do roli drobnych oszczędności osobistych. W prywat-
nych spółkach zysk od włożonego kapitału jest czynni-
kiem podstawowym i największym bodźcem do uczest-
nictwa w przedsiębiorstwie.

5. Neutralność religijna i polityczna.

Wszelkie różnice i walki religijne lub polityczne są obce ruchowi spółdzielczemu (porównaj z zasadą pierwszą). Spółdzielczość jako organizacja społeczno-gospodarcza szerokich rzesz pracujących, powołana do zaspakajania ich potrzeb w jaknajszerszym zakresie, pozostawia zagadnienia religijne i polityczne właściwym, powołanym do tego organizacjom. Pozostając w zupełnej niezależności od stronnictw politycznych, ruch spółdzielczy współdziała jednakże z organizacjami zawodowymi i politycznymi świata pracy w realizowaniu swego zasadniczego postulat — uspołecznienia środków produkcji i wymiany.

6. Sprzedaż tylko za gotówkę.

Opierając się na funduszach społecznych, spółdzielnia nie może narażać ich na ryzyko wątpliwego zwrotu przez udzielanie kredytu towarowego. Ponadto, pracując zwykle przy pomocy niewielkich funduszy spółdzielnia uzyskuje nadwyżki głównie w drodze ich szybkiego obrotu — udzielanie kredytu wycofuje te fundusze z obrotu spółdzielni, zmniejszając jej zdolność gospodarczą.

7. Działalność oświatowa.

Podstawowym elementem spółdzielni jest człowiek (a nie kapitał), który, aby zapewnić jej siłę organizacyjną, winien być świadom jej celów i zadań. Działalność oświatowa (społeczno-wychowawcza) spółdzielni wśród członków staje się wskutek tego zagadnieniem podstawowym.

SPÓLDZIELCZOŚĆ W POLSCE.

Stan ruchu spółdzielczego w Polsce na 31 grudnia 1937 r. przedstawiał się w liczbach okrągłych, jak następuje:

Spółdzielnie związkowe	liczba Spółdzielni	liczba członków
Spółdzielnie spożywców (miejskie i wiejskie)	4.800	720.000
Spółdzielnie kredytowe (rolnicze i ogólne)	5.500	1.500.000
Spółdzielnie rolnicze (roln.handl., mleczarskie i jajczarskie) ...	1.800	700.000
Inne (mieszkaniowe, pracy, wytwórcze)	800	100.000
razem	12.900	3.020.000
Spółdzielnie niezwiązkowe	1.000	120.000
Ogółem	13.900	3.140.000

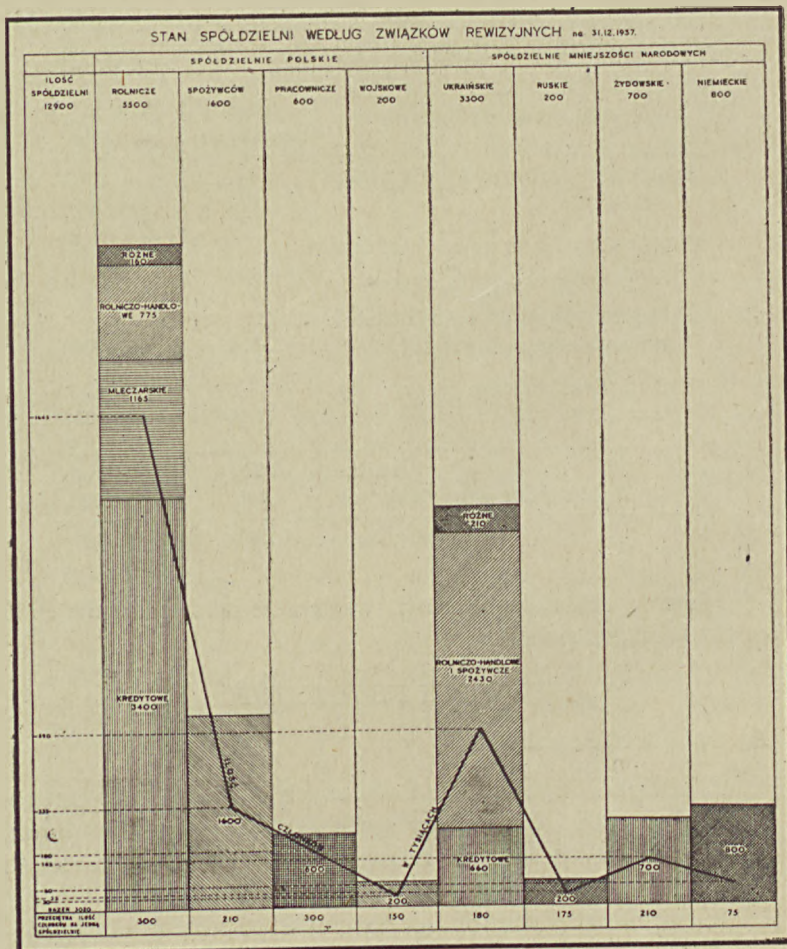
Liczba członków stanowi wraz z rodzinami około 40% ogółu ludności polskiej.

ZWIĄZKI REWIZYJNE.

A. Spółdzielnie polskie:

1. Związek Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych, obejmujący spółdzielnie rolniczo-handlowe, rolniczo-spożywcze, rolniczo-kredytowe, mleczarskie i jajczarskie.
2. "Społem" Związek Spółdzielni Spożywców, obejmujący spółdzielnie spożywców.
3. Związek Spółdzielni i Zrzeszeń Pracowniczych, obejmujący spółdzielnie: mieszkaniowe, mieszkaniowo-budowlane, urzędnicze, pracownicze spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe oraz spółdzielnie pracy.

- Związek Rewizyjny Spółdzielni Wojskowych zrzeszał spółdzielnie spożywców istniejące przy poszczególnych oddziałach wojskowych oraz spółdzielnie inwalidów wojskowych itp.

B. Spółdzielnie mniejszości narodowych:

- Związek Rewizyjny Spółdzielni Ukraińskich, zrzeszający spółdzielnie ukraińskie wszystkich rodzajów.

- Związek Rewizyjny Ruskich Spółdzielni, zrzeszający spółdzielnie ruskie wszystkich typów.
- Związek Spółdzielni Niemieckich w Polsce i Związek Wiejskich Spółdzielni Województwa Pomorskiego, zrzeszające spółdzielnie niemieckie różnych rodzajów.
- Związek Żydowskich Spółdzielni w Polsce i Związek Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych, zrzeszające spółdzielnie kredytowe, rzemieślnicze, wytwórcze i chałupnicze.

CENTRALE GOSPODARCZE

Spółdzielcze centrale gospodarcze, podobnie jak związki rewizyjne rozwijały swą działalność w dwóch zasadniczych grupach, a mianowicie: spółdzielni polskich i spółdzielni mniejszości narodowych.

Zgodnie z przeznaczeniem i zadaniami, mieliśmy centrale kredytowe (pieniężne), centrale rolniczo-handlowe, centrale mleczarskie i jajczarskie, hurtownie spółdzielcze, centrale produkcji (zakłady wytwórcze).

Centrale kredytowe.

W grupie spółdzielni polskich działały: na rzecz spółdzielczości rolniczej — Centralna Kasa Spółek Rolniczych i Bank Związku Spółek Zarobkowych.

Pierwsza z nich zrzeszała jako swych członków głównie spółdzielnie (Kasy Stefczyka), udzielając im w roku 1938 około 23 milj. złotych kredytów. Bank Związku Spółek Zarobkowych przejawiał luźniejszą współpracę ze spółdzielczością, stanowiąc raczej centralę kredytową średniego przemysłu i drobnego kupiectwa — jego czynności na rzecz spółdzielni stanowiły niewielki odsetek ogólnej działalności (około 2%).

W grupie spółdzielni mniejszości narodowych działały: "Centrobank", który działalnością swą obejmował wszystkie kredytowe spółdzielnie ukraińskie, udzielając im w roku 1936 około 6 milj. złotych kredytu.

"Zaszczyta Ziemi", której członkami były ruskie spółdzielnie kredytowe oraz osoby prawne i fizyczne.

Centralny Bank Ludowy Spółdzielni Żydowskich rozwijający swą działalność w województwach wschodnich — w

roku 1936 udzielił kredytów na sumę około 1,4 milj. złotych.

Centrala Kredytowa Kooperatyw Żydowskich w Małopolsce udzieliła w roku 1936 kredytów na sumę około 844 tys. złotych.

Związkowa Centrala Inkasowa działała na terenie całego obszaru Rzeczypospolitej Polskiej i była centralą inkasową wszystkich spółdzielni żydowskich. Inkaso Centrali w roku 1936 wynosiło ponad 48 milj. złotych.

Bank Spółdzielczy "Landesgenossenschaftsbank" był centralą pieniężną spółdzielni niemieckich, udzielając w roku 1936 około 1 milj. złotych kredytów.

Centrale rolniczo-handlowe.

W grupie polskich spółdzielni działały: Związek Gospodarczy Spółdzielni Rolniczo-Handlowych, którego członkami były Państwowe Zakłady Przem. Zboż. i spółdzielnie rolniczo-handlowe.

Działalnością swą Związek obejmował województwa centralne i wschodnie stawiając sobie za zadanie skup i eksport ziemiopłodów. Ogólna suma obrotów Związku w roku 1938 wynosiła 46 milj. złotych.

Centrala Rolników obejmowała województwa zachodnie.

Syndykat Spółdzielni Rolniczych zrzeszał głównie spółdzielnie rolniczo-handlowe z terenu województw południowych. Obroty Syndykatu w roku 1938 wynosiły około 15 milj. złotych.

W grupie spółdzielni mniejszości narodowych były czynne: "Centrosojuz", zrzeszający wszystkie ukraińskie spółdzielnie rolniczo-handlowe — jego obroty w roku 1936 wynosiły ponad 5 milj. złotych.

Landwirtschaftliche Zentralgenossenschaft mająca za zadanie zakup i sprzedaż surowców i towarów oraz prowadzenie przedsiębiorstw przemysłowych. Centrala działała na terenie województwa Poznańskiego, wykazując w roku 1934 obrót na sumę 29,7 milj. złotych.

Centralny Związek Zbytu Inwentarza Rzeźnego "Viehzentrale" z terenem działania w województwach zachodnich wykazał obroty w roku 1935 na sumę około 225 tys. złotych.

Centrale mleczarskie i jajczarskie.

W grupie spółdzielni polskich działały:

Związek Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich na terenie województw centralnych i wschodnich, wykazując obroty w roku 1938 na sumę około 33 milj. złotych. Związek eksportował w roku 1938 2,6 milj. kilogramów masła za 8,3 milj. złotych, co stanowiło około 30% ogólnego eksportu masła z Polski.

Małopolski Związek Mleczarski wykazujący obroty w roku 1937 na sumę około 14 milj. złotych.

Związek Gospodarczy Spółdzielni Mleczarskich działał na terenie województw zachodnich — jego obroty w roku 1937 wynosiły 16 milj. złotych.

W grupie spółdzielni mniejszości narodowych: "Masłosojuz" zrzeszający ukraińskie spółdzielnie mleczarskie.

Na rzecz spółdzielczości niemieckiej działała Centrala Mleczarska, która w r. 1936 wykazała obrót na sumę 9,3 mil. zł.

Hurtownie spółdzielcze.

W grupie polskich spółdzielni spożywców działała hurtownia "Społem".

Hurtownia ta prowadziła 32 oddziały i 26 składnic oraz 3 oddziały skupu rolnego, 1 oddział włókienniczy, kaszarnię i palarnię kawy i 12 hurtowni monopolowych. Obroty hurtowni za r. 1938 wyniosły około 100 milj. złotych.

Spółdzielczość mniejszości narodowych posiadała tylko jedną hurtownię ukraińską "Narodna Torhowla", która w roku 1936 wykazała obroty ponad 5 milj. złotych.

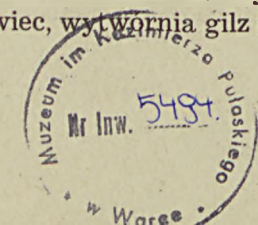
Centrale produkcji.

Produkcja spółdzielcza ześrodkowana była w "Społem" Związku Spółdzielni Spożywców R.P., który prowadził następujące zakłady wytwórcze:

W Dwikozach: Wytwórnia surówek owocowych i konserw roślinnych.

W Gdyni: wędzarnia i wytwórnia konserw rybnych.

W Kielcach: wytwórnia mydła i wyrobów mydlarskich, wytwórnia artykułów toaletowych, wytwórnia pasty do obuwia i środków do czyszczenia, wytwórnia świec, wytwórnia gilz i toreb

papierowych, wytwórnia octu i musztardy, wytwórnia bulionów i zup, drożdżownia, tartak i stolarnia.

W Sokołowie Podl.: młyn parowy i kaszarnia.

W Toruniu: wytwórnia czekolady i wyrobów cukierniczych.

W Włocławku: wytwórnia przetworów owocowych, wytwórnia proszków do pieczenia i dodatków do ciast, palarnia kawy zbożowej.

Ogólna wartość produkcji "Społem" w roku 1938 wyniosła około 10 milj. złotych, co stanowi około 10% obrotów Związku.

DZIAŁALNOŚĆ WYCHOWAWCZA I PROPAGANDOWA

Istniało w Polsce szereg instytucji, których celem było prowadzenie prac badawczo-naukowych, popieranie szkolnictwa spółdzielczego, propaganda spółdzielczości itp.

Spółdzielczy Instytut Naukowy, powstały z inicjatywy Dr. F. Stefczyka, był najbardziej miarodajnym źródłem wiedzy spółdzielczej w Polsce.

Powstałe z inicjatywy Edwarda Abramowskiego Towarzystwo Kooperatystów, było ośrodkiem wymiany myśli działaczy spółdzielczych i społecznych.

Towarzystwo Popierania Kooperacji Pracy postawiło sobie za zadanie badanie zagadnień spółdzielczości pracy kooperacji, propagandę tych zagadnień i udzielanie instrukcji.

Stowarzyszenie Szkoły Spółdzielczej prowadziło Koedukacyjne Gimnazjum Spółdzielczości im. R. Mielczarskiego oraz przystąpiło do budowy własnego gmachu i internatu dla spółdzielczych szkół w Warszawie.

Liga Kooperatystek w Polsce miała za zadanie zjednywanie nowych członków do spółdzielni, rozpowszechnianie produkcji spółdzielczej i zwalczanie kredytu, a ponadto dążyła do udoskonalenia gospodarstw domowych.

Związek Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych im. Ks. P. Wawrzyniaka w Poznaniu zajmował się propagandą ruchu spółdzielczego oraz pogłębianiem wiedzy spółdzielczej.

SZKOLNICTWO SPÓŁDZIELCZE.

W Polsce istniało 13 szkół spółdzielczości z czego 2 licea, 2 gimnazja i 9 jednorocznych szkół przysposobienia spółdzielczego. Ponadto spółdzielczość wykładano jako oddzielny przedmiot w 11 uczelniach wyższych i akademickich oraz w 9 szkołach zawodowych.

Poza tym istniał cały szereg kursów krótkoterminowych, wakacyjnych, zimowych, korespondencyjnych, zbiorowych i indywidualnych, których celem było dokształcać już samych spółdzielców i dać im możliwość ugruntowania i poszerzenia wiadomości z zakresu spółdzielczości.

Wreszcie istniały spółdzielnie uczniowskie i junackie, które wychowywały najmłodsze pokolenia w duchu spółdzielczym.

PRASA SPÓŁDZIELCZA

W Polsce wychodziło ponad 30 normalnych czasopism spółdzielczych. Czasopismem naukowym w zakresie spółdzielczości był miesięcznik "Spółdzielczy Przegląd Naukowy".

Rada Spółdzielcza wydawała swój oficjalny biuletyn w formie kwartalnika.

Każdy związek rewizyjny posiadał swój własny organ informacyjny i instrukcyjny. I tak: "Społem" Związek Spółdzielni Spożywców R.P. — dwutygodnik "Społem"; Związek Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych — "Czasopismo Spółdzielni Rolniczych"; Związek Spółdzielni i Zrzeszeń Pracowniczych — "Głos Spółdzielczy"; Związek Rewizyjny Spółdzielni Wojskowych — miesięcznik "Wojskowy Przegląd Spółdzielczy "Społem".

Związek Rewizyjny Spółdzielni Ukraińskich — "Hospodarsko Kooperatywny Czasopys"; Związek Spółdzielni Niemieckich w Polsce i Związek Wiejskich Spółdzielni Województwa Pomorskiego — "Landwirtschaftliche Zentralwochenblatt für Polen"; Związek Żydowskich Spółdzielni w Polsce i Związek Żydowskich Kupieckich Stowarzyszeń Spółdzielczych — "Ruch Spółdzielczy".

Ponadto istniał cały szereg czasopism poświęconych zagadnieniom specjalnym lub lokalnym, jak np.: "Spółdzielczość Pracy" organ Towarzystwa Popierania Kooperacji Pracy, "Biuletyn Ligi Kooperatystek", "Pracownik Spółdzielczy", "Młody Spółdzielca" itp.

SPÓLDZIELCZOŚĆ BRYTYJSKA

Związek Spółdzielni.

Spółdzielczość brytyjską reprezentuje Związek Spółdzielni — Co-operative Union Ltd. — który, zrzeszając w r. 1941 ponad 8,6 miliona członków, obejmował 1.133 organizacje, a mianowicie: 1.006 spółdzielni spożywców, 23 lokalne zrzeszenia spółdzielni, 85 spółdzielni wytwórczych i usług, 14 spółdzielni specjalnych, 4 hurtownie spółdzielcze i Spółdzielnię Ubezpieczeniową.

Organizacje te posiadały łącznie ponad 187 milion. funtów funduszu udziałowego, ponad 17 milionów funtów rezerw i osiągnęły ponad $\frac{1}{2}$ miliarda funtów obrotów, zatrudniając ogółem 340 tys. pracowników. Spółdzielnie i organizacje, które nie należały do Związku Spółdzielni, stanowiły bardzo niewielki odsetek — Związek zrzeszał 94,5% ogółu spółdzielni i 98,4% wszystkich członków spółdzielni, posiadał 99,4% funduszu udziałowego oraz objął 98,9% obrotu wszystkich spółdzielni.

Najwyższą władzą Związku Spółdzielni jest Zjazd — Congress — zbierający się raz do roku na Zielone Świątki. Związek organizowany jest w 9 prowincji — Sections — które dzielą się na 64 okręgi — districts. — Prowincje wybierają członków Rady Głównej Związku — Central Board — która wybiera Zarząd — Executive Committee. Organem, uzgadniającym pracę Związku Spółdzielni i hurtowni związkowych oraz ogólną politykę spółdzielczą, jest Spółdzielcza Rada Międzyzwiązkowa — National Co-operative Authority — w skład której wchodzi przedstawiciele Zarządu Związku, Partji Spółdzielczej, hurtowni i zrzeszeń spółdzielczych oraz Prasy Spółdzielczej.

Spółdzielnie Spożywców. — Retail Distributive (Consumers') Societies — obejmowały niemal całe 8,6 miliona wymienionych powyżej członków (inne organizacje zrzeszały razem ok. 26.000 członków), przeciętnie 8,5 tys. członków na

jedną spółdzielnię. Członkiem spółdzielni może być każda osoba powyżej lat 16, udział wynosi zwykle £ 1.-, a udziały jednego członka nie mogą przekraczać £ 200. — Spółdzielnie spożywców przyjmują również wkłady — loans — i oszczędności — savings. — Fundusze udziałowe spółdzielni spożywców wynosiły łącznie ponad 163 miliony funtów, a roczne obroty osiągnęły ponad 297 milionów funtów. Spółdzielnie te wypłacają swym członkom: 1) procent od udziałów i wkładów w wysokości 3—5% rocznie i 2) dywidendę (zwroty zakupów) w wysokości $\frac{1}{9}$ — $\frac{2}{8}$ od każdego funta zakupu. W celu zaspakajania możliwie wszystkich potrzeb swych członków spółdzielnie spożywców prowadzą poza punktami sprzedaży własne zakłady wytwórcze i hurtowy zakup towarów, tworząc w tym celu lokalne zrzeszenia spółdzielni i spółdzielnie wytwórcze, zatrudniając ogółem ok. 240 tys. osób.

Lokalne Zrzeszenia Spółdzielni — Local Distributive Federations — tworzone są w celu hurtowego zakupu towarów i rozdziału między spółdzielnie zrzeszone oraz w celu wspólnego prowadzenia przedsiębiorstw (piekarni, mleczarni, pralni, skupu mięsa, wyrobu dżemów, przedsiębiorstw opałowych, krawieckich, pogrzebowych itd.). Na 26 istniejących zrzeszeń 23 należały do Związku Spółdzielni, posiadały one ponad 320 tys. funtów funduszu udziałowego i osiągnęły obrót przekraczający 2.250 tys. funtów rocznie.

Spółdzielnie Wytwórcze i Usług — Productive (Producers) & Service Societies (Co-operative Co-partnership Societies) — obejmują szereg dziedzin wytwórczości, jak wyroby wełniane, bawełniane, jedwabne, obuwie, wyroby skórzanne, metalowe, drzewne oraz drukarstwo, piekarnictwo, pralnie, budownictwo itp. Z pośród 89 spółdzielni tego rodzaju 85 należało do Związku Spółdzielni. Zrzeszały one ponad 17 tys. członków, posiadając ponad 2,3 miliona funtów funduszu udziałowego oraz osiągając obrót roczny przekraczający 8,6 milionów funtów. Zasadą organizacji tych spółdzielni jest wypłacanie członkom — pracownikom, poza ustalonymi stawkami za pracę, pozostałej nadwyżki w formie premii dodatkowych — bonus. W celu ułatwienia zbytu produktów i prowadzenia działalności społeczno-wychowawczej spół-

dzielnie wytwórcze tworzą Zrzeszenie Spółdzielni Wytwórczych — Co-operative Productive Federation — C.P.F.

Spółdzielnie Specjalne — Special Societies — obejmują spółdzielnie farmerskie, transportowe, rybackie itp. Z pośród 19 tych spółdzielni 14 należało do Związku Spółdzielni, zrzeszając ponad 7 tys. członków. Fundusz udziałowy tych spółdzielni wynosił około 94 tys. funtów, a osiągnięte obroty roczne przekraczały 1 milion funtów.

Hurtownie Spółdzielcze. — Co-operative Wholesale Societies — zaopatrują spółdzielnie we wszystkie niezbędne artykuły, które bądź produkują we własnych zakładach wytwórczych, bądź też zakupują w fabrykach i na rynkach prywatnych.

Na terenie W. Brytanii istnieją 4 hurtownie spółdzielcze:

dla Anglii — Co-operative Wholesale Society — C.W.S.
dla Szkocji — Scottish Co-operative Wholesale Society — S.C.W.S.

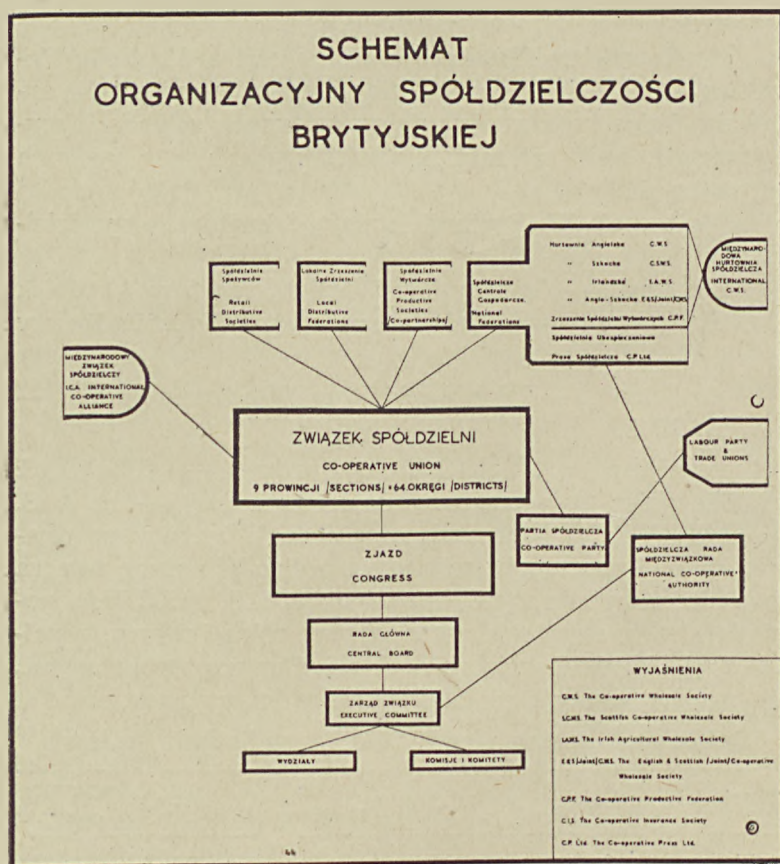
dla Irlandii — Irish Agricultural Wholesale Society — I.A.W.S.

oraz wspólna Anglo-Szkocka hurtownia — English & Scottish Joint Co-operative Wholesale Society — E. & S. (Joint) C.W.S. prowadzi własne plantacje herbaty, sprowadza kakao i produkuje czekoladę. Podkreślić należy, że poza zakładami wytwórczymi hurtownie C.W.S. i S.C.W.S. posiadają własne rozległe gospodarstwa rolne i młyny, kopalnie węgla i Dział Bankowy — C.W.S. Banking Department, osiągający obroty około 930 milionów funtów rocznie.

Działalność hurtowni w r. 1941 (w milionach funtów).

Hurtownia	członków	udziały	inne fundusze	obroty	wytwórczość
C.W.S.	1.000	16,5	121,2	144,3	50
S.C.W.S.	220	2,0	9,6	31,4	10
I.A.W.S.	360	0,033	0,1	0,8	1
E. & S. (Joint) C.W.S.	2	2,4	—	8,7	?
Razem	1.580		131,0	185,0	—

Spółdzielnia Ubezpieczeniowa — Co-operative Insurance Society — ma tylko dwóch członków, a mianowicie C.W.S. i S.C.W.S.; zajmuje się ubezpieczeniem wszelkich ryzyk podobnie, jak towarzystwa ubezpieczeniowe, posiadając ponad 26 milionów funtów funduszu udziałowego i ponad 41 milionów funtów rezerw.

Partia Spółdzielcza — Co-operative Party — do której członkowie zgłaszają się zbiorowo poprzez swe spółdzielnie, ma za zadanie obronę interesów ruchu spółdzielczego przez wybranych przedstawicieli do Parlamentu i do ciał samorządowych. Partia spółdzielcza, posiadając 9 przedstawicieli

w Parlamencie, współdziała w tym zakresie z organizacjami politycznymi i zawodowymi świata pracy (Związki Zawodowe — Trade Unions i Partia Pracy — Labour Party).

Spółdzielnie niezwiązkowe.

Tylko niewielka grupa spółdzielni spożywców i wytwórców (tj. ok. 6%) nie należy do Związku Spółdzielni. Ponadto poza Związkiem istnieją dwie większe grupy spółdzielni: spółdzielnie rolnicze i spółdzielnie mieszkaniowe.

Spółdzielnie rolnicze, mające charakter spółdzielni zakupu i zbytu bądź też spółdzielni usług, w liczbie ok. 1.200 zrzeszały ok. 300 tys. członków, posiadając ok. 4,5 miliona funtów funduszu udziałowego oraz osiągając obroty w zakresie dostaw ponad 11 milionów funtów w zakresie zbytu produktów rolnych ponad 7 milionów funtów. Część tych spółdzielni (około 8%) należała do hurtowni spółdzielczych (C.W.S. i S.C.W.S.).

Spółdzielnie mieszkaniowe (budowlane) liczyły ok. 2 milionów członków i posiadały nieruchomości wartości ok. 656 milionów funtów.

MIĘDZYNARODOWY ZWIĄZEK SPÓŁDZIELCZY

International Co-operative Alliance (I.C.A.).

Uznanie spółdzielczości za powszechną ideę społeczną, zmierzającą do demokracji gospodarczej, jak również potrzeba solidarnej akcji na rzecz wspólnych interesów spółdzielczości wszystkich krajów, stworzyły podstawę ideologiczną ustroju Międzynarodowego Związku Spółdzielczego.

Międzynarodowy Związek Spółdzielczy powstał w 1895 r., dążąc przez kontynuację pracy pionierów z Rochdale do zastąpienia obecnego układu gospodarczego, opartego na współzawodnictwie przedsiębiorstw prywatnych, systemem spółdzielczym, pracującym dla dobra całego społeczeństwa i opartym na wzajemnej samopomocy.

Przedmiotem działalności MZS jest utrzymywanie przyjaznych stosunków między członkami Związku, zabezpieczenie ich wspólnych interesów, głównie interesów spożywców, rozpowszechnianie wiedzy o spółdzielczości i popieranie badań naukowych w tej dziedzinie oraz popieranie międzynarodowych spółdzielczych stosunków handlowych. MZS, przestrzegając ściśle swej neutralności religijnej i politycznej, nie wymaga jej od swoich członków, uważając tylko cztery pierwsze zasady Roczdelskie za istotne kryteria spółdzielczego charakteru stowarzyszenia: 1) otwarte członkostwo, 2) ustrój demokratyczny, 3) podział nadwyżek między członków proporcjonalnie do ich świadczeń na rzecz spółdzielni, 4) ograniczone procentowanie udziałów.

Władze i organy M.Z.S.:

- 1) Kongres (Congress) — najwyższy organ ustalający ogólną politykę Związku — odbywa się raz na trzy lata.
- 2) Komitet Centralny (Central Committee) — wybierany przez Kongres z pośród kandydatów, przedstawionych przez poszczególne kraje, zbiera się przynajmniej raz

na rok; Prezes Komitetu Centralnego przewodniczy na Kongresie.

- 3) Komitet Wykonawczy (Executive) — wybierany przez Komitet Centralny, składa się z Prezesa, dwóch Viceprezesów i ośmiu członków, zbiera się w miarę potrzeby co najmniej raz na trzy miesiące.
- 4) Sekretarz Generalny (General Secretary) stoi na czele biura Związku i jest odpowiedzialny za wykonanie decyzji władz Związku.

Siedziba M.Z.S. wyznaczana jest co pewien czas przez Kongres. Oficjalnymi językami MZS są: angielski, francuski, niemiecki. Międzynarodowy Dzień Spółdzielczości, ustalony w 1923 r. i odtąd święcony corocznie w pierwszą sobotę lipca, stał się światową manifestacją międzynarodowej spółdzielczej solidarności, a Tęczowy Sztandar — symbolem spółdzielczej jedności.

Działalność M.Z.S. obejmuje:

- 1) Wydawnictwa różnych publikacji a przede wszystkim miesięcznika "Review of International Co-operation" oraz Biuletynów Prasowych: "Co-operative News Service", "International Economic News Service" i "Digest of the Co-operative Press".
- 2) Organizację międzynarodowych konferencji prasowych.
- 3) Organizację Międzynarodowych konferencji oświatowych. Kierownictwo Międzynarodowej Szkoły Spółdzielczej.
- 4) Regularne gromadzenie i zestawianie statystyk spółdzielczych.
- 5) Badania nankowe zagadnień ekonomicznych, wywierających wpływ na ruch spółdzielczy.
- 6) Popieranie rozwoju międzynarodowych stosunków spółdzielczych. W tym celu powołano Międzynarodową Hurtownię Spółdzielczą (International Co-operative Wholesale Society), Międzynarodową Spółdzielczą Ajencję Handlową (International Co-operative Trading Agen-

cy), Międzynarodowy Spółdzielczy Komitet Bankowy (International Co-operative Banking Committee) i Międzynarodowy Spółdzielczy Komitet Ubezpieczeniowy (International Co-operative Assurance Committee).

Z działalności M.Z.S. na polu zagadnień światowych na podkreślenie zasługuje popieranie dążeń pokojowych i współpracy między narodami. Chociaż M.Z.S. nie był reprezentowany ani w Lidze Narodów, ani w Międzynarodowym Biurze Pracy, to jednak ściśle współpracował z nimi. Ponadto Związek współpracował z Międzynarodową Federacją Związków Zawodowych i utrzymywał szczególnie bliski kontakt z Sekcją Spółdz. Międzynarod. Biura Pracy. W wielu wypadkach M.Z.S. organizował pomoc dla spółdzielczości krajów dotkniętych wojną lub trudnymi warunkami ekonomicznymi i politycznymi, utrudniającymi jej rozwój.

Spółdzielczość spożywców zajmowała dotychczas dominujące stanowisko w M.Z.S. W warunkach jednak planowanej gospodarki/powojennej, gdy spółdzielczość powołana będzie do wykonania różnych skomplikowanych zadań, zajdzie konieczność skoordynowanej akcji wszystkich jej gałęzi, a w szczególności — spółdzielczości spożywców i producentów rolnych.

Liczba członków M.Z.S.: Rok 1913 — 20.000.000, rok 1920 — 31.000.000, rok 1933 — 107.000.000, rok 1938 — 72.000.000. Spadek spowodowany utratą organizacji spółdzielczych we Włoszech, Niemczech, Austrii, Sudetach Czeskich i częściowo w Z.S.R.R.

W 1938 r. M.Z.S. zrzeszał organizacje spółdzielcze następujących państw:

Argentyna	Holandia	Polska
Belgia	Indie	Południowa Afryka
Bułgaria	Indonezja	Rumunia
Czechosłowacja	Japonia	Stany Zjednoczone
Dania	Jugosławia	Szwajcaria
Estonia	Litwa	Szwecja
Finlandja	Łotwa	Węgry
Francja	Kanada	Wielka Brytania
Franc. Indie Zach.	Norwegia	Z.S.R.R.
Hiszpania	Palestyna	

PODSTAWY PRAWNE SPÓLDZIELCZOŚCI

Organizację prawną spółdzielczości polskiej określiła ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r., która doznała licznych zmian w latach 1923 i 1934 i w brzmieniu jednolitym stanowi załącznik do obwieszczenia Ministra Skarbu z dnia 16 czerwca 1934 r. (Dz. U. 55/34 poz. 495). Uzupełniają ją rozporządzenia z 25 czerwca 1934 r. o rejestrze spółdzielni (Dz. U. 57/34 poz. 504), o Radzie Spółdzielczej (Dz. U. 89/34 poz. 817) i kilka innych. O spółdzielniach kredytowych jest mowa w prawie bankowym z dnia 17 marca 1928 r. (Dz. U. 34/28 poz. 321).

Podstawowe cechy spółdzielni polskich są następujące: spółdzielnia jest zrzeszeniem otwartym, a zatem posiada zmienny skład osobowy i zmienny kapitał; każdy członek spółdzielni posiada na walnym zgromadzeniu jeden głos bez względu na ilość posiadanych udziałów; udziały są niezbywalne; zysk przypadający na udział jest ustawowo ograniczony; spółdzielnia podlega kontroli publicznej. Cechy te są właściwe również spółdzielniom brytyjskim z tym, że statut spółdzielni może przewidywać zbywalność udziałów i że obowiązująca ustawa (Industrial and Provident Societies Act 1893 — 1928) zabrania, aby udziały jednej osoby w spółdzielni wynosiły ponad £ 200 — (maximum shareholding).

Statut spółdzielni nie może zamykać dostępu do niej, ale z mocy ustawy nie mogą przystępować do spółdzielni osoby w wieku poniżej lat 18, a do spółdzielni z odpowiedzialnością nieograniczoną — wogóle niepełnoletni. W W. Brytanii granica wieku jest niższa, bo członkami mogą być osoby w wieku lat 16.

Odpowiedzialność członków spółdzielni jest bądź ograniczona do zadeklarowanych udziałów, bądź do ich wielokrotności (odpowiedzialność podwójna, potrójna itp.), bądź wreszcie jest nieograniczona (całym majątkiem osobistym). Za-

kres odpowiedzialności określa statut. Prawo angielskie nie zna spółdzielni z nieograniczoną odpowiedzialnością.

Członek spółdzielni może wystąpić z niej, wypowiadając wszystkie posiadane udziały, bądź też wypowiedzieć część ich w trybie oznaczonym przez ustawę, jeżeli statut nie wprowadził szczególnych ograniczeń lub warunków.

Członek spółdzielni ma prawo do jednego głosu na walnych zgromadzeniach bez względu na ilość posiadanych udziałów; zasada ta nie może być zmieniona przez statut. Jeżeli walne zgromadzenie przeznaczy część zysku do podziału pomiędzy członków, dywidenda od udziału nie może przekroczyć stopy dyskontowej Banku Polskiego, podwyższonej o dwie jednostki. W Anglii taka dywidenda nie może przekroczyć 5% w stosunku rocznym. Przeznaczenie części zysku dla członków nie może nastąpić, jeżeli nie przekazano conajmniej 10% do funduszu zasobowego, służącego wyłącznie do pokrycia strat bilansowych. Spółdzielnie brytyjskie nie tworzą kapitałów tego rodzaju.

Spółdzielnia musi posiadać radę nadzorczą i zarząd. Rada nadzorcza składa się conajmniej z trzech osób, wybranych przez walne zgromadzenie. Wykonywa ona pieczę i kontrolę nad działalnością spółdzielni, a w związku z tym może zawieszać członków zarządu itp. Zarząd może być jedno- lub wieloosobowy, wybrany przez walne zgromadzenie lub powołany przez radę nadzorczą stosownie do postanowień statutu, który również określa kadencję członków władz, lecz mogą oni być w każdej chwili odwołani przez walne zgromadzenie. Prawo angielskie nie zna rad nadzorczych, a członkowie zarządu (Committee of Management) oprócz skarbnika i sekretarza, którzy są wybierani na czas do odwołania, mają kadencję roczną.

Dokonywanie rewizji spółdzielni należy do rewidentów, wyznaczonych przez związki spółdzielni, którym Minister Skarbu przyznał to prawo (związki rewizyjne), lub przez radę spółdzielczą. W W. Brytanii rewizję działalności spółdzielni przeprowadza kontroler, wybrany przez walne zgromadzenie spośród osób do tego upoważnionych (Public Auditors). Ponadto na żądanie conajmniej 10-ciu osób, będących członkami spółdzielni od roku, urzędnik stojący na

czele rejestru spółdzielni (registrar) może zlecić księgowemu sprawdzenie ksiąg spółdzielni i złożenie sprawozdania; na żądanie conajmniej 1/10 części członków (Chief Registrar) może nakazać ogólną kontrolę spraw spółdzielni.

Rozwiązanie spółdzielni wskutek upływu terminu, na który została utworzona lub na podstawie orzeczenia sądowego, uchwały walnego zgromadzenia itd. prowadzi do likwidacji, której tryb określają ustawa i statut.

ORGANIZOWANIE SPÓŁDZIELNI

Powstanie nowej spółdzielni winno mieć swe uzasadnienie gospodarcze. Jeżeli istnieje grupa ludzi, związanych gospodarczo lub zawodowo, zainteresowanych w zaspakajaniu swych podstawowych potrzeb, mamy zasadnicze warunki do organizowania spółdzielni. Taką grupę stanowić mogą: spożywczy, rolnicy, rzemieślnicy, chałupnicy lub inni pracownicy, związani ze sobą bądź ze względu na rodzaj i miejsce zatrudnienia, bądź też ze względu na miejsce zamieszkania. Stosownie do tego będziemy mieli do czynienia ze środowiskiem miejskim lub ze środowiskiem wiejskim.

Potrzeby spożywców (powszechne) obejmują bardzo szeroki zakres, począwszy od dostarczenia mieszkania i jego wewnętrznego urządzenia, zaopatrzenia mieszkania w niezbędne przedmioty gospodarstwa domowego, zaopatrzenie w odzież i obuwie oraz artykuły żywnościowe, a kończąc na potrzebach kulturalnych i pomocy wzajemnej.

Potrzeby rolników (produkcji rolnej) obejmują zaopatrzenie w środki pieniężne, w techniczne środki produkcji oraz skup, zbytu i przetwórstwo produktów.

Potrzeby rzemieślników i chałupników obejmują dostarczenie im środków pieniężnych na zakup surowca i narzędzi, ewentualne urządzenie wspólnego warsztatu oraz zbytu ich produktów.

Potrzeby innych pracowników sprowadzają się do stworzenia właściwej organizacji, zapewniającej im ciągłość zatrudnienia i należyte wynagrodzenie.

Zależnie od rodzaju zaspakajanych potrzeb organizowanie spółdzielni obejmuje: spółdzielnie mieszkaniowe, spółdzielnie spożywców (powszechne), spółdzielnie elektryfikacyjne, domy ludowe, spółdzielnie wzajemnej pomocy, spółdzielnie kredytowe, spółdzielnie rolniczo-handlowe, różne rolnicze spółdzielnie przetwórcze (mleczarskie, warzywnicze,

pszczałarskie itp.), spółdzielnie wytwórcze (rzemieślnicze, chałupnicze), spółdzielnie pracy i usług.

W dalszym ciągu zajmiemy się najbardziej typowymi spółdzielniami.

Spółdzielnia spożywców (powszechna). Najmniejszym elementem jest sklep spółdzielni, który, aby osiągnąć opłacalność gospodarczą, winien obsługiwać conajmniej 100 rodzin. Odpowiada to: a) w mieście jednemu większemu blokowi mieszkaniowemu, spółdzielni mieszkaniowej, złożonej conajmniej ze 100 mieszkań lub odpowiedniemu rejonowi mieszkaniowemu; b) na wsi — gminie wiejskiej lub większej wsi, złożonej z około 100 drobnych gospodarstw rolnych.

Spółdzielnia kredytowa (pożyczkowo-oszczędnościowa). Zbierając oszczędności od wszystkich oraz zgóry wykluczając udzielanie kredytu konsumpcyjnego (na zakup żywności), ma ona różnorodne zadania w zakresie kredytu krótko i średnioterminowego: spożywcom ma dostarczyć kredytu na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych lub na urządzenie mieszkań; rolnikom — na zakup nasion i narzędzi rolniczych; rzemieślnikom i chałupnikom — na zakup surowców i narzędzi. Zależnie od środowiska, na rzecz którego spółdzielnia pracuje, będziemy mieli do czynienia: w ośrodkach wiejskich — z kasami Stefczyka, w ośrodkach miejskich oraz w środowiskach rzemieślniczych i chałupniczych — z ogólnymi kasami pożyczkowo-oszczędnościowymi lub bankami spółdzielczymi.

Spółdzielnia rolniczo-handlowa. Aby rozwinąć właściwą działalność gospodarczą, spółdzielnia ta winna obejmować większy teren (jak np. powiat) i mieścić się będzie zazwyczaj ze względów komunikacyjno-gospodarczych w mieście powiatowym lub targowym.

Spółdzielnia wytwórcza lub pracy (rzemieślnicza, chałupnicza itp.). W przeciwieństwie do wyżej wymienionych typów spółdzielni ta, uwzględniając kwalifikacje zawodowe swych członków i możliwości zbytu ich produktów lub usług, zmuszona jest stosować ograniczenia w przyjmowaniu członków.

Podstawowe czynności organizacyjne i ich kolejność.

- 1) Wstępne nawiązanie kontaktów ze środowiskiem,
- 2) dobranie grupy założycieli spółdzielni,
- 3) nawiązanie kontaktu ze związkiem rewizyjnym, uzyskanie odeń zaświadczenia o celowości założenia spółdzielni i pomocy organizacyjnej.
- 4) opracowanie statutu i przygotowanie założycielskiego zgromadzenia członków,
- 5) założycielskie walne zgromadzenie członków,
- 6) zarejestrowanie powstałej spółdzielni,
- 7) drugie walne zgromadzenie członków,
- 8) jednanie nowych członków i gromadzenie funduszu udziałowego.

W pierwszym rzędzie należy nawiązać bliższy kontakt z odpowiednimi organizacjami i instytucjami (związek zawodowy, organizacja rzemieślnicza lub chałupnicza, kółko rolnicze, organizacja młodzieży wiejskiej, dom ludowy lub t.p.), istniejącymi w danym środowisku. Z pośród najczynniejszego elementu tych organizacji należy pozyskać osoby o nastawieniu spółdzielczym lub dające się zjednać do pracy spółdzielczej. Aby ogólnie przygotować grunt dla organizowanej spółdzielni, należy odbyć szereg rozmów z pozyskanymi osobami oraz ew. wygłosić referat o spółdzielczości w ramach danej organizacji lub instytucji.

Według ustawy spółdzielnia winna liczyć co najmniej 10-ciu członków. Jeżeli liczba ta jest wystarczającą do rozpoczęcia działalności spółdzielni wytwórczej lub pracy, to jest zbyt szczupłą pod każdym względem dla rozwinięcia działalności gospodarczej spółdzielni spożywców lub rolniczo-handlowej. Grupę 10 członków będziemy uważali li tylko za założycieli spółdzielni, a jej dobór za sprawę podstawową. Po dokonaniu czynności, wymienionych w ustępie poprzednim, zyskamy możliwość doboru grupy założycieli.

Dalszą czynnością jest zgłoszenie się do związku rewizyjnego spółdzielni w celu przedstawienia przebiegu wstępnych czynności i zadań organizowanej spółdzielni. Związek rewizyjny po zbadaniu wyda oświadczenie o celowości założenia spółdzielni i udzieli organizatorom wszelkiej pomocy

i wskazówek a przede wszystkim zaopatrzy ich we wzorowy statut oraz niezbędne formularze i wzory.

Po dokonaniu wymienionych wyżej czynności należy wypełnić otrzymany statut wzorowy i przygotować założycielskie walne zgromadzenie członków. Porządek obrad tego zgromadzenia winien zawierać co najmniej: 1) wybór przewodniczącego i sekretarza zgromadzenia, 2) uchwalenie statutu, 3) wybór rady nadzorczej (zarządu), 4) upoważnienie zarządu do zarejestrowania spółdzielni z prawem dokonania ewentualnych zmian w statucie, wymaganych przez sąd. Ze wszechmiar wskazanym jest zaproszenie przedstawiciela związku rewizyjnego na zgromadzenie założycielskie.

Założycielskie walne zgromadzenie członków winno odbyć się w lokalu i terminie najdogodniejszym dla zainteresowanych. Osoba, zajmująca się organizowaniem spółdzielni zagaja zwykle takie zgromadzenie, podkreślając cele i zadania powstającej spółdzielni, poczym wysuwa na przewodniczącego zgromadzenia osobę, znającą sposób przewodniczenia na zebraniach. Przewodniczący ze swej strony zaprasza odpowiednią osobę na sekretarza, którego obowiązkiem jest prowadzenie protokołu (zapisywanie uchwał). Przy uchwalaniu statutu należy najpierw przeczytać cały statut, poczym, odczytując kolejne paragrafy, poddawać je pod głosowanie. Przy wyborze członków rady nadzorczej wskazanym jest dobieranie osób, posiadających doświadczenie w pracy społecznej. Przy wyborze zarządu należy unikać wysuwania osób, które są zbyt zaabsorbowane w innych organizacjach, wysuwać natomiast należy te osoby, które mają doświadczenie w zakresie zadań spółdzielni i cieszą się zaufaniem zainteresowanych. Należy pamiętać, aby niezwłocznie po odbyciu walnego zgromadzenia zaprowadzić książki protokołów walnych zgromadzeń, posiedzeń rady nadzorczej i zarządu (najlepiej według wzorów ze związku rewizyjnego).

Przy rejestrowaniu spółdzielni w sądzie najpewniej jest korzystać ze wskazań związku rewizyjnego. Pamiętać należy, że dopiero po zarejestrowaniu statutu spółdzielnia nabiera prawa do rozpoczęcia działalności gospodarczej.

Po zarejestrowaniu spółdzielni (najdalej w ciągu dwóch miesięcy od chwili zgłoszenia do rejestracji) zarząd winien

zwolać ponownie walne zgromadzenie członków w celu powzięcia uchwał, niezbędnych do prowadzenia normalnej działalności spółdzielni. Porządek obrad tego zgromadzenia winien zawierać co najmniej: 1) komunikat o zarejestrowaniu spółdzielni i zarządu, 2) plan działalności gospodarczej i społeczno-wychowawczej spółdzielni, 3) uchwalenie najwyższej sumy zobowiązań spółdzielni, 4) uchwała o przystąpieniu do związku rewizyjnego, 5) wybór samorządu wewnętrznego. (jak np. komitetu sklepowego, komisji przydziału mieszkań, komitetu pożyczkowego, komitetu pracowniczego itp.).

W ten sposób powołana do życia spółdzielnia zyskuje warunki do normalnej działalności. Niezbędnym jest natychmiastowe przystąpienie do akcji jednania nowych członków tak, aby umożliwić dojście do takiego stanu, by spółdzielnia dokonywała obrotów wyłącznie z członkami. Przy jednaniu nowych członków wskazany jest, aby byli oni wprowadzani przez dotychczasowych (podpis na deklaracji). Praktyka wykazała, że najwłaściwszym jest jednanie: a) na członków spółdzielni spożywców — kobiet gospodyń, jako najbardziej zainteresowanych w gospodarstwie domowym, b) na członków spółdzielni mieszkaniowych, spółdzielni rolniczo-handlowych, spółdzielni kredytowych — głów rodzin, jako odpowiedzialnych za stronę materialną gospodarstw domowych i wiejskich. Drugą sprawą podstawową jest gromadzenie funduszu udziałowego, gdyż tylko w oparciu o własne fundusze można mówić o zdrowej działalności gospodarczej spółdzielni. W obu wypadkach wielką pomoc mogą okazać organy samorządu wewnętrznego spółdzielni, a w szczególności kobiety-gospodynie, jako członkinie komitetów sklepowych w spółdzielniach spożywców.

JAK POGŁĘBIĆ WIEDZĘ SPÓLDZIELCZĄ?

Materiał informacyjny, zawarty w tym "Przewodniku Spółdzielczym" ma wprowadzić czytelnika w podstawowe zagadnienia spółdzielcze i dać mu najogólniejsze wiadomości o ruchu spółdzielczym w ogóle.

Każde z tych zagadnień wymaga jednak szerszego rozwinięcia i pogłębienia. Ponadto nie wszystkie problemy spółdzielcze zostały w tej broszurze uwzględnione.

Wojna a przede wszystkim przyszłość powojenna stawia przed spółdzielczością międzynarodową, a tym samym i polską, cały szereg zagadnień nowych, pilnych i niesłychanie istotnych, na które ruch spółdzielczy musi szybko znaleźć odpowiedź.

Rozwiązanie tych zagadnień ułatwić może, w wypadku braku doświadczenia praktycznego, gruntowniejsza wiedza o spółdzielczości, niezbędna w każdej pracy spółdzielczej. Zdobyć tę wiedzę lub pogłębić już posiadaną można:

- a) przez wszelkie kursy spółdzielcze, urządzane przez Referat Spółdzielczy M.P. H. i Ż.wspólnie z Towarzystwem Kooperatystów.
- b) przez samokształcenie, lekturę wydawnictw spółdzielczych i innych, dostępnych na emigracji. Znajomość literatury spółdzielczej, o której tu informujemy, umożliwi w znacznym stopniu głębsze wykorzystanie kursów.
- 1) Ministerstwo Przemysłu, Handlu i Żeglugi wydało broszurę A. R. p.t. "Spółdzielczość w Polsce".

Broszura ta informuje w sposób zwięzły i przejrzysty o historii ruchu spółdzielczego w Polsce i jego strukturze organizacyjnej, o ostatnim dorobku organizacyjnym i gospodarczym polskich spółdzielni rolniczych, spożywców ("Społem"), kredytowych, pracowniczych, wojskowych i innych. Daje również krótki przegląd spółdzielczości ukraińskiej, ruskiej, żydowskiej i nie-

mieckiej we wszystkich ich rodzajach. Uwzględnia poza tym działalność wychowawczą i propagandową spółdzielczości w Polsce, omawiając kolejno: szkolnictwo spółdzielcze, instytucje naukowo-badawcze i propagandowo-wychowawcze oraz czasopisma spółdzielcze tak polskie, jak i mniejszości narodowych. Broszurę zamyka rozdział o roli spółdzielczości w powojennej odbudowie.

- 2) Towarzystwo Kooperatystów Polskich w Wielkiej Brytanii wydało broszurę p. t. **“Program społeczno-gospodarczy spółdzielczości polskiej”**. Zawiera ona: a) stanowisko Kraju wobec spółdzielczości, wyrażone w Deklaracji przedstawicieli demokratycznych ruchów politycznych, zasiadających w Radzie Jedności Narodowej w Podziemnej Polsce, b) tezy ogólne spółdzielczości opracowane w Kraju i nadesłane do Londynu, określające funkcję spółdzielczości w przyszłym ustroju gospodarczym Polski oraz strukturę organizacyjną spółdzielczości po wojnie, c) program gospodarczy spółdzielczości spożywców — referat wygłoszony przez prof. Mariana Rapackiego na Zjeździe Delegatów “Społem” w Warszawie w roku 1936. Program ten daje gruntowną i głęboką analizę współczesnego ustroju społeczno-gospodarczego w świecie, a w Polsce przedwojennej w szczególności i wskazuje drogi wyjścia z jego trudności i powikłań na przyszłość. Zawarte na końcu referatu prof. Rapackiego tezy nie straciły nic ze swojej aktualności i słuszności.
- 3) Wkrótce dostępne będą znajdujące się w druku książki St. Thugutta **“Spółdzielczość — zarys ideologii”** i **“Wykłady o spółdzielczości”**, oraz wydawnictwo T-wa Kooperatystów **“Zagadnienia spółdzielcze”**, omawiające szereg aktualnych zagadnień spółdzielczych.
- 4) Wydany na emigracji w W. Brytanii **“Wybór pism i autobiografia Stanisława Thugutta** (Glasgow, Książnica Polska 1943) zawiera między innymi szereg cennych artykułów o spółdzielczości tego głębokiego znawcy, pisarza i pioniera ruchu spółdzielczego w Polsce.

5) Reszta literatury spółdzielczej, z którą również zapoznać się należy — to wydane w formie skryptów:

- a) **“Ustawa o spółdzielniach”**, określająca podstawy prawne i formy prawno-organizacyjne spółdzielczości.
- b) **“Przegląd spółdzielczości brytyjskiej”**, jej form organizacyjnych i dorobku materialnego.
- c) **“Angielskie słownictwo spółdzielcze”**, niezbędne przy lekturze literatury spółdzielczej w jęz. angielskim.
- d) **“Międzynarodowa organizacja spółdzielcza”**, skrypt informujący o formach i pracy Międzynarodowego Związku Spółdzielczego.

Trudno mówić o właściwym pogłębieniu wiedzy spółdzielczej bez przyswojenia sobie zasadniczych wiadomości z zakresu ekonomii. Rolę tę doskonale spełnić może praca S. Floręckiego wydana nakładem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w r. 1943 p. t. **“Podstawowe wiadomości z zakresu ekonomii”**. Intencją autora było danie czytelnikowi, nie posiadającemu przygotowania ekonomicznego, podręcznika, z którego mógłby czerpać całokształt podstawowych wiadomości z ekonomii. Wydana książka zadanie to spełnia w sposób interesujący i przystępny.

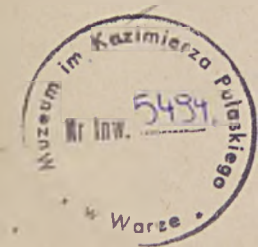
TREŚĆ:

	str.
Przedmowa	3
Ogólne wiadomości o Polsce	4
Cele i zadania spółdzielczości	6
Spółdzielczość w Polsce	9
Spółdzielczość brytyjska	17
Międzynarodowy Związek Spółdzielczy	22
Podstawy prawne spółdzielczości	25
Organizowanie Spółdzielni	28
Jak pogłębić wiedzę spółdzielczą	33

DOSTRZEŻONE OMYŁKI

- na str. 7.* Wiersz 5 od dołu zamiast słowa "udziałów" winno być "udziały".
- na str. 12.* Wiersz 9 od dołu zamiast "5 milj. zł." winno być "8 milj. zł."
- na str. 14.* Wiersz 13 od dołu skreślić "Kooperacji".
- na str. 17.* Wiersz 14 od dołu zamiast "organizowany" winno być "zorganizowany".
- na str. 18.* Wiersz 9 i 10 od góry zamiast "(zwroty zakupów)" winno być "(zwroty od zakupów)".
- na str. 19.* W tabelce "Działalność hurtowni" skreślić cyfrę "1" w kolumnie "wytwórczość" i wstawić cyfrę "1" na miejsce "?". W rubryce "Razem" odpowiednio zmienić "1580" na "1582" pustą na "20.933", "131.0" na "130.0", "185.0" na "185.2" i ostatnią pustą na "61".

TOWARZYSTWO KOOPERATYSTÓW POLSKICH w W. BRYTANII

Organizacja ta powstała w celu zespolenia spółdzielców i sympatyków ideologii spółdzielczej, przebywających na terenie W. Brytanii. Aby uczcić pamięć wielkiego działacza spółdzielczego, Stanisława Thugutta, ostatniego prezesa Towarzystwa Kooperatystów w Warszawie, zmarłego na emigracji w Szwecji, przyjęła ona nazwę "Towarzystwa Kooperatystów Polskich" w Wielkiej Brytanii, postanawiając kontynuować na terenie W. Brytanii działalność Warszawskiego Towarzystwa Kooperatystów.

Mając na uwadze rolę, jaką spółdzielczość ma odegrać po wojnie w przebudowie życia gospodarczego Kraju, Towarzystwo zwróciło uwagę przede wszystkim na przygotowania swych członków do pracy w ruchu spółdzielczym. Stąd swą działalnością objęło Towarzystwo organizowanie zebrań dyskusyjnych, odczytów i kursów oraz prowadzenia akcji propagandowej i wydawniczej; ponadto Towarzystwo stawia sobie za cel nawiązanie bliższej współpracy ze spółdzielczością brytyjską.

Akcja wydawnicza obejmuje w pierwszym rzędzie materiały i broszury niezbędne do przygotowania przyszłych działaczy ruchu spółdzielczego.

Nie zamykając dostępu do organizacji nikomu, komu odpowiada ideologia spółdzielcza, dąży Towarzystwo jednocześnie do tego, aby opierać się na świadomym elemencie członkowskim.

Zazwyczaj więc osoby, które dotychczas nie brały udziału w ruchu spółdzielczym, stają się członkami Towarzystwa po ogólnym zapoznaniu się z zasadami spółdzielczości, co umożliwiają im "Urlopowe Kursy Spółdzielcze" lub "Korespondencyjne Kursy Spółdzielcze".

Towarzystwo Kooperatystów Polskich w W. Brytanii zarejestrowane zostało przez Min. Spr. Wewn. w dniu 8.X.1943 r. pod Nr. 41.

Min. Obrony Narodowej zezwolił żołnierzom Polskich Sił Zbrojnych na należenie do Tow. Kooperatystów, rozkazem L. dz. 1473 (W. Pol) 43 z dnia 29.X.1943 r.

WYDAWNICTWA SPÓLDZIELCZE :

1. Ustawa o spółdzielniach — skrypt	cena sh. 2/-
2. Przegląd spółdzielczości brytyjskiej — skrypt	„ „ 0/6
3. Słownictwo spółdzielcze — skrypt	„ „ 0/3
4. Spółdzielczość w Polsce — A. R. — broszura	„ „ 1/-
5. Międzynarodowa organizacja spółdzielcza — skrypt w druku	
6. Zagadnienia spółdzielcze — w druku	
7. Wykłady o spółdzielczości — St. Thugutt — w druku	
8. Spółdzielczość — Zarys ideologii — St. Thugutt — w druku	
9. Program społeczno gospodarczy spółdzielczości	
	polskiej cena sh. 1/-
10. Przewodnik spółdzielczy	„ „ 1/-

Do nabycia w Towarzystwie Kooperatystów Polskich w W. Brytanii
— The Association of Polish Co-operators in Great Britain —
2, Lowndes Court, Lowndes Street, London, S.W.1.